

Darbības rādītāju kopsavilkums

Šis reģionālā līmeņa novērtējums analizē Eiropas Rekonstrukcijas un attīstības bankas (ERAB) darbību Igaunijā, Latvijā un Lietuvā laika posmā no 2016. līdz 2024. gadam. Tajā izmantota valsts līmeņa pieeja ar reģionālu skatījumu, atspoguļojot Baltijas valstu kā mazu, attīstītu pārkārtošanās ekonomikas valstu kopīgās iezīmes un reģionālo darbību nozīmīgo lomu ERAB portfelī. Novērtējumu veica Neatkarīgais novērtēšanas departaments (IEvD – Independent Evaluation Department), lai sniegtu ieguldījumu nākamo valstu stratēģiju, kuras plānots apstiprināt 2026. gadā, sagatavošanā. Tajā tika novērtēta Bankas darbības atbilstība, papildu vērtība, efektivitāte un lietderība, galveno uzmanību pievēršot tās ieguldījumam sistēmisko pārmaiņu veicināšanā un to ilgtspējā.

ERAB stratēģiskie mērķi bija būtiski, bet ne pilnībā īstenoti

Bankas valstu stratēģijas bija labi saskaņotas ar Baltijas valstu galvenajām pārkārtošanās vajadzībām, jo īpaši zaļās pārkārtošanās, enerģētiskās drošības, kā arī kapitāla tirgu attīstības un padziļināšanas jomās. Šīs prioritātes bija vērstas uz tādiem strukturāliem ierobežojumiem kā atkarība no enerģijas importa, nelieli kapitāla tirgi un ierobežota finansējuma diversifikācija, kas negatīvi ietekmē privātā sektora izaugsmi un konkurētspēju. Lai gan stratēģiskā atbilstība bija būtiska, pirmajā stratēģiskajā periodā īstenošana atpalika, un vairākas plānotās darbības netika realizētas. Otrajā periodā iesaiste paplašinājās un kļuva intensīvāka, pieaugot investīciju apjomiem un pastiprināti koncentrējoties uz zaļo pārkārtošanos un noturību. To noteica dinamiski mainīgais konteksts, savukārt pieaugošais drošības spiediens un aizsardzības izdevumi turpmāk rada jaunus stratēģiskus un finansiālus izaicinājumus.

Darbības īstenošana Baltijā tikai daļēji atspoguļoja stratēģisko mērķu vērienu, jo īpaši pirmajā stratēģiskajā periodā.

ERAB gada uzņēmējdarbības investīciju (ABI – annual business investments) īstenošana Baltijas valstīs bija nevienmērīga, lielā mērā koncentrēta otrajā stratēģiskajā periodā un galvenokārt Lietuvā, kas saņēma vairāk nekā pusi no kopējā apjoma. Valstu iesaistes apmērs atšķīrās, un Lietuvai bija visplašākais un vislīdzsvarotākais portfelis, Igaunija vairāk koncentrējās uz finanšu iestādēm, bet Latvija portfelis bija vismazākais un visvairāk atkarīgs no reģionālajiem kanāliem. Ārpus kapitāla tirgiem (tostarp kapitāla fondu segmenta) un ilgtspējīgas finansēšanas iesaiste politikas dialogā bija ierobežota. Darbības īstenošana bieži vien bija atkarīga no iespējām, jo īpaši pirmajā stratēģiskajā periodā, atspoguļojot gatavību darījumiem un piesardzīgu vēlmi uzņemties risku, nevis sistemātisku pieeju būtiskāko pārkārtošanās ierobežojumu likvidēšanai.

ERAB konsekventā reģionālā pieeja bija būtiska un nozīmīga kapitāla tirgu attīstībā, taču tā netika izmantota citās nozarēs.

Kopš 2016. gada Banka bija viens no galvenajiem virzītājspēkiem kapitāla tirgus integrācijai vienotā Baltijas tirgū, izmantojot pastāvīgu politisko dialogu, tehnisko palīdzību un reģionālo koordināciju. Tās centieni bija vērsti uz mazo tirgu sadrumstalotības novēršanu, veicinot vienotas sistēmas, instrumentus un standartus, kas saskaņoti ar ES un valstu stratēģijām. Ieinteresētās personas kopumā novērtēja ERAB uzticamību un koordinējošo lomu reformu veicināšanā, iekšējās pretestības pārvarēšanā un spēja demonstrēt to, kā reģionāli koordinēta pieeja var sekmēt tirgus attīstību.

ERAB papildu vērtība Baltijā atspoguļoja mainīgo kontekstu, tirgus nepilnības un selektīvu darbības modeli.

ERAB finansiālā papildu vērtība Baltijā bija ļoti atkarīga no konteksta un strauji pieauga pēc 2022. gada, kad ģeopolitiskie satricinājumi, sankcijas un stingrāki finansēšanas nosacījumi palielināja pieprasījumu pēc pretcikliska riska kapitāla. Puse no kopējiem desmit gadu ieguldījumiem tika oficiāli apstiprināta 2023.–2025. gadā. Pirms 2022. gada papildu vērtībai enerģētikas un infrastruktūras jomā galvenokārt bija katalizatora raksturs, un tā samazinājās līdz ar tirgu attīstīšanos, savukārt privātā pašu kapitāla un riska kapitāla jomā tā saglabājās pastāvīgi spēcīga strukturālo līdzekļu piesaistes ierobežojumu dēļ. Pēc 2022. gada ERAB loma kļuva nozīmīga dažos enerģētikas un infrastruktūras darījumos, paplašinot pašu kapitālu, ilgtermiņa aizņēmumus un riska mazināšanas instrumentus. Kopumā ERAB lielākā vērtība nobriedušajos Baltijas valstu tirgos ir selektīva, inovatīva strukturēšana, pirmreizēji instrumenti, korporatīvās pārvaldības atbalsts un uzticamība, nevis tikai investīciju apjoms.

Vietējā klātbūtne un profesionālā rūpība ir veiksmīgas īstenošanas pamats, taču nepieciešams uzlabot darbības efektivitāti

Tieša klātbūtne Baltijas valstīs ir galvenā ERAB konkurences priekšrocība, kas ļauj labi izprast vietējo politiskās ekonomikas, pārvaldības un investīciju vidi. Ieinteresētās personas novērtē Viļņas reģionālā biroja un Tallinā un Rīgā rezidējošo banķieru kompetenci un pieejamību, kas ļauj efektīvi iesaistīties, koordinēt un veidot attiecības. Tāpat klienti novērtē kompetenci un ikdienas sadarbību ar komandām Varšavas reģionālajā centrā un galvenajā birojā Londonā. Tomēr darbības efektivitāti ierobežo-sarežģīti, lēni un birokrātiski procesi, konservatīva riska prakse standarta darījumos, ierobežota pārredzamība klientiem un iekšējās struktūras, kas samazina reaģēšanas spēju, neraugoties uz augsto tehnisko kvalitāti un uzticamību.

Nesenais atjaunīgās enerģijas pieaugums Baltijā un ilgtspējīgas finanšu reformas Lietuvā devušas agrīnus videi draudzīgus rezultātus

ERAB atbalsts veicināja ievērojamu atjaunīgo energoresursu jaudas pieaugumu visās Baltijas valstīs, un, neraugoties uz iepriekš noteikto stratēģisko prioritāšu piešķiršanu, to piegāde paātrinājās galvenokārt pēc 2022. gada. Aptuveni 1891 MW atjaunīgo energoresursu jaudas ir saistīta ar ERAB atbalstītajiem projektiem, taču attiecināšana ir drīzāk orientējoša, nevis proporcionāla. Ietekme visspilgtāk izpaudās Latvijā, kur ERAB investīcijas gandrīz divkāršoja valsts saules un vēja enerģijas jaudu no zema sākuma līmeņa, ko noteica vēsturiskā regulējuma nenoteiktība saistībā ar atjaunīgajiem energoresursiem valstī. Lietuvā un Igaunijā ERAB nostiprināja jau tā spēcīgo vēja enerģijas attīstību straujas pārkārtošanās periodos. Rezultāti joprojām ir salīdzinoši neseni un lielākoties projektu līmenī, tādēļ pierādījumi par sistēmas mēroga transformāciju ir ierobežoti. Papildus enerģētikai ERAB palīdzēja stiprināt Lietuvas ilgtspējīgo finanšu sistēmu un investēja vairākos saskaņotos projektos, kas pēc pilnīgas īstenošanas veicinās būtisku SEG emisiju samazinājumu un energoefektivitātes paaugstināšanu, īpaši būvniecības nozarē. Tā arī atbalstīja Viļņas kā pirmās Baltijas zaļās pilsētas institucionālo un finansiālo pamatu, lai gan taustāmi rezultāti pilsētas līmenī vēl tikai veidojas. Arī turpmāka iesaiste Zaļās pilsētas programmā varētu būt atkarīga no izmaiņām pašreizējos pašvaldību fiskālajos noteikumos.

Privātā kapitāla / riska kapitāla fondu rezultātus ir grūtāk novērtēt, savukārt kapitāla tirgu attīstības rezultāti ir skaidrāki attiecībā uz regulējumu un tirgus infrastruktūru, nevis darījumu apjomiem.

ERAB atbalstīto privātā kapitāla un riska kapitāla fondu ietekmes uz inovāciju un zināšanu ekonomiku Baltijā novērtēšana ir sarežģīta nepietiekami definētu pārkaršošanās risinājumu un ierobežotu rādītāju dēļ. Lai gan 81 uzņēmums saņēma investīcijas, izmantojot ERAB atbalstītos fondus (ietekmes novērtējums apakšuzņēmēju līmenī neietilpa šā novērtējuma jomā), un divi Baltijas jaunuzņēmumi guva labumu no ERAB atbalsta, saikne ar inovācijas rezultātiem joprojām nav skaidra, un starptautisko investoru piesaiste pašu kapitāla fondu jomā bija ierobežota. Banka atsevišķos gadījumos darbojās kā enkura investors ar veiksmīgiem piemēriem vietējā kapitāla mobilizēšanā, taču priekšroka tika dota jau nostiprinātiem, nevis pirmreizējiem fondiem. Papildus pašu kapitālam ERAB sniedza nozīmīgu ieguldījumu kapitāla tirgus attīstībā, risinot politikas dialogu, stiprinot spējas un veicot investīcijas segtajās obligācijās, vērtspapīros, zaļajās obligācijās un sākotnējā publiskajā piedāvājumā (*IPO – initial public offer*) enerģētikas jomā. Šie centieni sniedza taustāmus, bet bieži vien agrīnus, nevienmērīgus vai atgriezeniskus rezultātus, kas bija noturīgāki pārvaldības un institucionālās kapacitātes jomā, nevis tirgus dziļuma vai likviditātes palielināšanas jomā.

Ieteikumi

Sagatavojot jaunās valstu stratēģijas Igaunijai, Latvijai un Lietuvai, Bankai būtu jāapsver vairākas izmaiņas, pamatojoties uz pieredzi, kas gūta, īstenojot programmas iepriekšējos desmit gados. *IEvD* ir divi stratēģiski un divi operatīvi ieteikumi.

Stratēģiskais ieteikums:

1. Nākamajā stratēģiskajā periodā Bankai būtu jāizmanto savas kā uzticama padomdevēja un visu trīs Baltijas valstu valdību sadarbības koordinatora reģionālo kapitāla tirgu jomā spējas, kā arī jāizmanto šīs stiprās puses tajās jomās, kur reģionālā pieeja ir pamatota un rada augstu papildu vērtību, piemēram, skaidri definētos ilgtspējīgas infrastruktūras un enerģētikas apakšsektoros.
2. Iekļaut skaidru stratēģiskās papildu vērtības ietvaru, kas skaidri definē Bankas paredzamo lomu nākamajā stratēģiskajā periodā.

Operatīvais ieteikums:

3. Nosakot valsts stratēģiskās prioritātes nākamajam ciklam, Bankai būtu jāpārskata sava vēlme uzņemties risku saistībā ar turpmākajām investīcijām Baltijas reģionam paredzētajos pašu kapitāla fondos, tostarp jānovērtē, cik lielā mērā tā pievēršas pirmreizējiem fondiem. Turklāt tai būtu arī jāprecizē savi nodomi un galvenie pasākumi, lai piesaistītu starptautiskos institucionālos investorus. Abos gadījumos būtu jāņem vērā mainīgās nepilnības un dinamiskais konteksts reģionā.
4. Apsverot Zaļo pilsētu programmas turpmāku paplašināšanu Baltijas valstīs vai esošās iesaistes padziļināšanu Viļņā, Bankai šie pasākumi būtu jāapvieno ar atbalstu Lietuvas valdībai un, iespējams, arī Igaunijas un Latvijas valdībām juridisku izmaiņu veikšanā, kas ļautu pašvaldībām un to uzņēmumiem piesaistīt finansējumu reģionālajā parādu tirgū.